

Sivil Toplum Afet Platformu Pozisyon Belgesi

Giriş

Ülkemizde yaşanan 17 Ağustos Marmara depremin hemen sonrasında yardım etmek amacıyla bölgeye giden gönüllü ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) malzeme yardımıyla barınmaya, çadır kurmadan psikolojik desteğe kadar her türlü konuda çalıştılar, ilgi alanlarına göre projelerini bölgede kalarak gerçekleştirdiler. Bu süreç içerisinde birçok STK kamu ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği içerisinde bulundular, birlikte pek çok deneyim edindiler. Aynı şekilde 2011 Van depremi ve yakın zamanda yaşanan Suriye kriziyle tekrar gündeme geldiği üzere, Türkiye'yi etkileyen tüm afetlerde STK'lar, afetlerden etkilenen topluluklara insani yardım sağlama anlamında çok önemli bir rol oynadılar. STK'ların hedef gruplarının çeşitliliği, hızlı bir şekilde müdahale etme ve kaynakları afetlerden etkilenen topluluklara ve bireylere ulaştırma anlamında daha başarılı olmalarını sağladı. Yara sarma odaklı anlayışın yanında koruyucu ve önleyici çalışmaları da gündemleri haline getiren STK'lar, artık afet yönetimi çalışmaları içerisinde yer alıyor ve bu çalışmalar içerisinde yer almaları özendiriliyor.

Ancak bütün bu olumlu gelişmelere rağmen bilginin ve bilgi edinme kanallarının sınırlılığı; kamu kuruluşları ve yerel yönetimler ile STK'lar, yardım girişimleri ve kişiler arasındaki koordinasyon eksikliği ve ilişkilerin kopukluğu, STK'ların afet yönetimi süreçlerine katılımına ilişkin yeterli kanalların açık olmaması ve nihayetinde uluslararası alanda kabul görmüş standartların STK'larca bilinmemesi, müdahale ve yardım çalışmalarının etkinliğini büyük ölçüde azaltıyor, kaynakların verimli kullanılmamasına ve enerji israfı gibi sorunlara yol açıyor.

Sivil Toplum Afet Platformu'nun Görüşü

Afet risklerinin azaltılması ve afet müdahalesi çalışmalarının etkinliğinin ve verimliliğinin artırılmasına katkıda bulunmak için Sivil Toplum Afet Platformu'nun (SITAP) kurulmasının ve faaliyet göstermesinin gerekli olduğunu düşünüyoruz.

STK'lar arasında teknoloji ile beslenecek bir iletişim ağı aracılığıyla daha iyi bilgi akışı sağlanması, afet yönetimi alanında çalışan ilgili paydaşlarla daha etkin bir şekilde iletişim kurulması ve STK'ların uluslararası mekanizmalar ve standartlar konusunda donanımlı hale getirilmeleri afet yönetimi faaliyetlerinde uyumlu olunması ve kaynakların daha verimli kullanılması sonuçlarını doğuracaktır. Örneğin platform kanalıyla yapılacak ortak lobicilik ve savunuculuk faaliyetleri, STK'ların akreditasyon sürecine dahil edilmesini sağlayabilir ve süreci STK'ların lehine hızlandırabilir. Afet sonrası ve acil durumlara müdahale ederken, sahada faaliyet gösteren aktörler arasında daha iyi bilgi paylaşımı yapılması sayesinde ihtiyaçlar daha iyi anlaşılabilir, yardım ve iyileştirme faaliyetlerinin

yenilenmesi engellenebilir ve yetersiz afet sonrası iyileştirme planları ve politikalarına karşı bir çözüm üretilebilir.

Arka Plan

Türkiye hem doğal afetler hem de komşu ülkelerden gelen mülteci akınları açısından risk taşıyan bir ülke konumunda bulunuyor. Resmi verilere göre Türkiye’de son 20 yıl içerisinde meydana gelen 3.383 afet (deprem, yangın, sel, heyelan, toprak kayması, çığ vb.) sebebiyle 21.930 kişi hayatını kaybetti, 58.051 kişi de yaralandı¹. 2010 tarihli Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Afet Yönetiminde Risk Azaltma ve Türkiye’de Yaşanan Sorunlar başlıklı raporuna göre, Türkiye topraklarının yüzde 66’sı aktif fay hatları üzerinde yer almakta olup, nüfusun yüzde 70’i yüksek deprem riski altında olan yerlerde yaşamaktadır. Aynı raporda geçen yüzyılın en büyük hasar verici depremlerinden kabul edilen 1999 Marmara Depremlerinin ekonomideki toplam zararı, Türkiye Sanayiciler ve İş Adamları Derneği’ne (TÜSİAD) göre 4,9-9,1 milyar dolar, DPT’ye göre 12,8 milyar dolar, Dünya Bankası’na göre de 8,6-13,1 milyar dolar olarak bildirilmektedir².

Ayrıca Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre Türkiye, bugün birçok yabancı ülke vatandaşının iltica etmek istediği devletler arasında ilk sıralarda yer alıyor. 1988 ve 1991 yılları arasında yılında Halepçe’den kaçan yaklaşık 60 bin Iraklı Kürt, 1989’da 300 bin Bulgaristan Türkü, 1991’de Körfez Savaşı sonrasında 460 bin Iraklı, 1992’de 25 bin Boşnak, 1999’da 20 bin Kosovalı, 2001’de 20.000 bin Arnavut (Corliss 2003³) Türkiye’ye göç etmek zorunda kaldı. 2011 tarihli BMMYK raporu verilerine göre 2005 ve 2011 yılları arasında Türkiye’de 46.154 kişi sığınma talebinde bulundu⁴. 2011 yılındaki Suriye krizi sonrasında günümüz itibariyle Türkiye’deki 10 ilde bulunan kamplarda yaklaşık 200.000, kampların dışında ise yaklaşık 380.000 Suriyeli bulunmaktadır⁵.

Doğal afetler ve mülteci başvurularının yansısı Türkiye’de yaşanan iç göç bir sorun olarak önümüzde duruyor. 2005 tarihli Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdlar Vakfı “Türkiye’de Ülke İçinde Yerinden Edilme Sorunu: Tespitler Ve Çözüm Önerileri” başlıklı raporuna göre OHAL Bölge Valiliği’nin verdiği rakamlara dayanılarak, OHAL kapsamındaki ve mücavir alandaki iller ile bazı çevre illerde, sadece 1997 yılında göç edenlerin sayısının 378.335 ulaştığı belirtilmektedir. Aynı raporda, 1985 ile 2000 yılları arasındaki nüfus sayımına bakıldığında uluslararası kuruluşlar ve STK’lara göre göç eden kişi sayısının 3-4 milyon arasında olduğu söylenmektedir⁶.

¹ AFAD- Türkiye Ulusal Afet Arşivi, <http://tuaa.afad.gov.tr/TUAA/MainPageFW/index4.aspx?guestlogin=true>

² <http://www.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/10050/tez-aerkan.pdf>

³ Corliss, Steven (2003) “Asylum in Turkey Today and Future Prospects” Migration and Labor in Europe: Views from Turkey and Sweden, (der.) Emrehan Zeybekoglu ve Bo Johansson, MURCIR & NIWL, İstanbul.

⁴ http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/facts_and_figures_tr_dec_2011_low_resp.pdf

⁵ <http://www.afad.gov.tr/TR/IcerikDetay1.aspx?IcerikID=747&ID=16>

⁶ http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/e05c5448-7f54-4d83-932d-cf0a78b67642/TESEV_UYE_Grubu_Raporu.pdf

On binlerce insanın ölümüne, binlerce binanın hasar görmesine, bölgenin ve bölge insanlarının ekonomik, sosyal ve psikolojik çöküntüye uğramasına yol açan 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremleri, sivil kuruluşlar açısından dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Bu depremler, Türkiye’de eşi benzeri görülmemiş yardım faaliyetinin başlamasına, binlerce gönüllünün dayanışma amacıyla deprem bölgesine akmasına sebep oldu, ilk defa toplum tabanında “sivil enerji” ve “sivil toplum” kavramları gündeme geldi.

Bu dönemde “Sivil Koordinasyon Merkezi (SKM)”, “Ağ-17 Yardım Gönüllüleri”, “Dayanışma Gönüllüleri” gibi inisiyatifler depremin hemen ardından bölgeye akmaya başlayan yardımların olabildiğince önünü açmak, bu yardımların hızla ve ihtiyacı olanların eline geçmesini sağlayabilmek amacıyla kuruldu. Ağ-17 grubu internet üzerinde duyuru grupları aracılığı ile faaliyetlerini sürdürdü, insani yardım, geçici barınak, çocuk, eğitim ve sağlık alanlarında çalışma ve projeler yürüttü. SKM ise çeşitli gönüllü ve STK’ların bir araya gelmesi ile oluştu ve ihtiyaç sahipleri ile yardım etmek isteyen kişi, STK ve diğer kuruluşları buluşturma misyonunu üstlendi. SKM, afet iletişim web sitesini kurdu; gönüllü veri tabanı oluşturdu; insani yardım malzemelerini bölgeye yönlendirdi; kriz masalarında doğrudan sorumluluk yüklendi. SKM ayrıca merkezi ve yerel düzeydeki resmi yetkililer ile doğrudan bağlantı kurarak, sivil kuruluşlarla arasında köprü oluşturdu. SKM kısa bir süre içerisinde ulusal ve uluslararası platformda kabul gördü, uluslararası STK’lardan kamuya, medyadan sivil girişimlere, tek tek yurttaşlara kadar, deprem bölgesine yönelik yardım girişimleri ve her türden lojistik destek ihtiyacı için güvenle başvurulacak bir adres haline geldi. SKM bütün bu çalışmalarını; yerli ve yabancı sivil toplum kuruluşları, yardım girişimleri ve gönüllüler arasında oluşturduğu bilgi ve haberleşme ağı sayesinde ve bölgedeki kamu kurumları, yerel örgütlenme ve depremden etkilenen kişilerle sürdürdüğü canlı ilişkiler sayesinde gerçekleştirdi.

1999 yılındaki Marmara depremi deneyimi sonrasında etkin bir şekilde müdahale etme anlamındaki eksikliklerini kabul eden Türkiye, 2009 yılında afet yönetim yapılanmasını değiştirdi. Yeni afet yönetim yasasıyla (Kanun No: 5902), Başbakanlık bünyesinde Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) adı altında yeni bir kurum oluşturuldu. Kanun No: 5902, bir yandan afet öncesi ve sonrası bir rol üstlenen kuruluşlar arasında koordinasyon sağlayıp, afetler ve acil durumların yönetimine yönelik politikalar oluştururken, diğer yandan da ülke çapında sivil halkın korunması ve afet yönetimini gerçekleştirmek için gerekli düzenlemelerin yapılmasını amaçlıyor. Bu yeni yasa çerçevesinde, illerde faaliyet gösteren afet ve acil durum yönetim müdürlükleri, belediyeler ve STK’lar aktif aktörler olarak belirleniyor.

Bugün gelinen noktada, afet sonrası yardım ve iyileştirme çalışmalarına ek olarak STK’lar, yerel düzeyde kapasite oluşturarak afet öncesi hazırlığa ve risk azaltımına destek oluyor, kamu bilinci oluşturma kampanyaları, çalıştaylar ve konferanslar düzenleme gibi birçok alanda çok önemli bir rol oynuyor. STK’lar, kamu-özel sektör ile işbirliği yaparak projeler geliştirmekte, hem yerel hem ulusal düzeyde kurumsal sosyal sorumluluk girişimlerine daha fazla katkıda bulunuyor.

Ancak hem kamu hem de STK’lar tarafında gözlemlenen bu gelişmelere rağmen, henüz ne kamu kurumları ne de STK’lar birbirleriyle uyumlu bir şekilde çalışmak için yeterli ilerleme kaydetmiş durumda değiller. Türkiye devleti tarafında, STK’ların meşru aktörler olarak kabul görmesi ve ulusal

afet yönetim sistemine dahil edilmesine yönelik süreç yavaş ilerlemekle beraber STK'ların akreditasyonu konusunda henüz mesafe alınamadı. Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'nın (TÜSEV) 2012 yılı Sivil Toplum Raporu'na göre, Türkiye'nin farklı illerinde faaliyet gösteren STK'ların 2011 yılı Van Depremi sonrasında oluşan ihtiyaçlara kapsamlı ve etkili bir şekilde katkıda bulunmaları olumlu gelişme olarak kabul ediliyor. Fakat aynı raporda Van'da faaliyet göstermiş bölgesel ve ulusal STK'larla yapılan görüşmelerde, kamu-sivil toplum işbirliğinin istenilen düzeyde gerçekleşmediği ortaya konuluyor⁷.

Afet alanında faaliyet gösteren kuruluşların birbirileri arasında bilgi paylaşımı ve iletişim sağlamadaki yetersizliği de bir diğer engel olarak karşımıza çıkıyor. Bunun sonucunda da, afet anında müdahale ve yeniden yapılanma çalışmalarında kaynakların etkin kullanılmamasına yol açıyor. Çocuk Vakfı'nın 2012 yılında hazırladığı Van Depremi Sosyolojik Gözlem Raporu'na göre, Van depremi sonrasında STK'lar arasında da bir koordinasyon olmadığı, STK'lar birbirinden habersiz aynı kitleye çok sayıda yardım dağıttıkları ifade edilmiştir⁸.

Öte yandan, sahip olduğu imkânları düşündüğümüzde medya, afet yönetim sisteminin tüm safhalarında etkin bir araç olma özelliği taşıyor. Buna karşın, Türkiye'deki gerek afet öncesinde gerekse afet sonrasında medyadan etkin bir şekilde yararlanılmıyor, medya üzerinden sağlıklı bilgi akışı sağlanamıyor.

Bütün bunların yanı sıra, STK'ların yukarıda açıklanan afet yönetim sisteminin bir parçası olarak görev almaları bekleniyor. AFAD'ın hazırladığı "2012 -2023 Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı"na göre STK'ların afet risklerinin azaltılması, afet eğitimi gibi konularda STK'lar ilgili kuruluşlar kategorisinde yer alıyor⁹. STK'ların etkin ve verimli şekilde afet yönetim sisteminin bir parçası olabilmeleri için uluslararası standartları biliyor ve uyguluyor olması gerekiyor.

Sonuç

Afet risklerinin azaltılması ve afet müdahalesi çalışmalarının etkinliğinin ve verimliliğinin artırılmasına katkıda bulunmak için;

- STK'lar arası iletişim ve bilgi paylaşımı alışkanlıklarının gelişmesi,
- STK'lar ile başta AFAD olmak üzere kamu kurumları ve yerel yönetimler ile olan işbirliğinin güçlenmesi,
- Afete yönetimi çalışmaları kapsamında uluslararası standartların, bilinirliğinin ve uygulanabilir olmasının artırılması, eğitici yayınların, raporların derlenerek elektronik ortamda ulaşılabilir hale getirilmesi,
- Afet alanında gönüllü ve profesyonel insan kaynağının geliştirilmesi,
- Medyanın afetlerdeki rolünün etkin şekilde yerine getirmesinin desteklenmesi,

⁷ <http://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/SivilToplumIzlemeRaporu.29.03.13.pdf>

⁸ http://www.cocukvakfi.org.tr/resource/docs/sosyolojik_gozlem_raporu.doc

⁹ http://www.afad.gov.tr/UserFiles/File/udsep_1402013_kitap.pdf

- Yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası ölçekte afet alanındaki çalışmalara STK'ların yaygın ve aktif katılımının sağlanması gerektiğine inanıyoruz.

Bu platformun hedef grubu, afet yönetim sisteminde çalışan ve çalışma potansiyeli olan STK'lardır. Sivil Toplum Afet Platformu ilk aşamada;

- İlgili STK'lar arasında bir platform oluşturulması
- Bilgi derleme ve akışını sağlayacak bir web portal kurulması
- Bu portalı besleyecek bir teknolojik altyapı ve web tabanlı programların geliştirilmesi
- Kamu kurumları ve yerel yönetimler ile STK'ların koordineli çalışmasının sağlanması
- Medyanın zamanında, açık ve doğru bilgi aktarma rolüne destek verilmesi
- STK'ların kapasitelerinin güçlendirilmesi ve insan kaynağının geliştirilmesi konularında çalışacaktır.

Sivil Toplum Afet Platformunun kurulması ve faaliyet göstermesi yoluyla doğal ve insan eli ile yaratılan afet risklerinin azaltılması ve afet müdahalesi çalışmalarının etkinliğinin ve verimliliğinin arttırılacağını düşünüyoruz.

SİVİL TOPLUM AFET PLATFORMU STRATEJİ ve EYLEM PLANI 2013-2016	
VİZYON	Afet alanında ülkemizde ve bölgemizde çalışan kuruluşlara lider platform olarak ağ oluşturma, bilgi paylaşımı ve birlikte çalışmak konusunda öncülük etmek
MİSYON	Ülkemizde ve bölgemizde afet alanında çalışmalar yürüten ve ulusal çapta faaliyet gösteren bir ağ oluşturmak.
ANA HEDEF	Afet risklerinin ve zararlarının azaltılmasına katkıda bulunmak
STRATEJİK AMAÇ	Afet risklerinin azaltılması, afet sonrası müdahale ve toparlanma çalışmalarının verimliliğini ve etkinliğini arttırmak
SONUÇ 1	STK'lar arası iletişim ve bilgi paylaşımı alışkanlıkları gelişti.
Aktivite 1.1	STK'lara yönelik durum saptama araştırmasının yapılması
Aktivite 1.2	Pozisyon belgesinin geliştirilmesi
Aktivite 1.3	Alanda çalışan STK'ları bir araya getiren toplantıların yapılması
Aktivite 1.4	Platform çalışma usulleri belgesinin belirlenmesi
Aktivite 1.5	Çalışma gruplarının oluşturulması ve faaliyet göstermesi- sonuçların STK'lar arasında paylaşılması
Aktivite 1.6	Bilgi yönetimi ile ilgili altyapının oluşturulması ve kullanılması
SONUÇ 2	STK'lar ile başta AFAD olmak üzere ilgili kamu kurumları ve yerel yönetimler ile işbirliği güçlendi.
Aktivite 2.1	Çalışma grubu sonuçlarının kamu kurumları ve yerel yönetimler ile paylaşılması
Aktivite 2.2	Savunuculuk stratejilerinin geliştirilmesi
Aktivite 2.3	Mecliste lobi faaliyetleri yürütülmesi
Aktivite 2.4	Kamu kurumları ve yerel yönetimler ile ortak projelerin yapılması
Aktivite 2.5	3W tablosunun hazırlanması ve güncellenmesi (who- when- where)
SONUÇ 3	Afet alanında çalışan STK'ların kurumsal kapasiteleri arttı.
Aktivite 3.1	STK'lar için durum saptama araştırması ve ihtiyaç analizi yapılması
Aktivite 3.2	Eğitimler (insani yardım ilke ve standartları) ve seminerlerin organize edilmesi
Aktivite 3.3	Kapasite geliştirme toplantılarının ve atölyelerin organize edilmesi
Aktivite 3.4	Yapılan durum saptama araştırması ve ihtiyaç analizleri sonuçlarının paylaşılması ve tartışılması

Aktivite 3.5	Uluslararası insani yardım standartlarının bilinirliğinin ve yaygınlığını artırılması
Aktivite 3.6	Uluslararası ağlara üye olunması
SONUÇ 4	Afet ve acil durum yönetiminde 'afet ve acil durum gönüllüsü' kavramı yerleşti.
Aktivite 4.1	Gönüllülük çalışma grubu toplantıları (gönüllü yönetimi modellerinin, yaklaşımlarının ve esaslarının tartışılması)
Aktivite 4.2	İyi örneklerle ilgili saha ziyaretlerinin yapılması
SONUÇ 5	Medyanın afetlerdeki rolünün etkin şekilde yerine getirilmesi desteklendi.
Aktivite 5.1	Medyada çıkan haberlerin takip edilmesi ve verilerin oluşturulması
Aktivite 5.2	Medya çalışanları ile toplantılar yapılması
İŞLEVSEL AMAÇ 1	Platformun paydaşlara faydasını arttırmak
SONUÇ 1	Platform temel paydaşlar açısından işlevsel hale geldi.
Aktivite 1.1	İletişim planının oluşturulması (platforma üye kazanımı, medya ile ilişkiler, uluslararası ağlar, vs.)
Aktivite 1.2	Paydaşların önceliklendirilmesi ve irtibat kişilerinin belirlenmesi
Aktivite 1.3	Paydaş veri tabanının oluşturulması
Aktivite 1.4	Çalışma gruplarının sonuçlarının paydaşlarla paylaşılması
Aktivite 1.5	Elektronik ve basılı iletişim kanallarının oluşturulması ve düzenli şekilde kullanılması (Üç aylık bülten, sosyal medya, vs.)
Aktivite 1.6	Medyanın düzenli olarak platform hakkında bilgilendirilmesi (medya bültenleri, toplantılar organize edilmesi, vs.)
Aktivite 1.7	Afette aktif medya iletişim grubu oluşturulması
Aktivite 1.8	Tematik yayınların çıkarılması ve ilgili paydaşlara dağıtılması
İŞLEVSEL AMAÇ 2	Platform tabanını geliştirmek
SONUÇ 1	Platforma yeni üyeler katıldı.
Aktivite 1.1	Üyelik prosedürlerinin geliştirilmesi
Aktivite 1.2	Potansiyel üyelik için veri tabanı oluşturulması
Aktivite 1.3	Potansiyel üyelerle iletişime geçilmesi